

Høyre
Postboks 1536 Vika
0117 OSLO

Vår saksbehandler
Amund Johnsrud
+47 97 54 18 42

Vår dato
19.10.2024
Deres dato

Vår referanse
24/00462-9
Deres referanse

Innspill til Høyres stortingsvalgprogram 2025 – 2029

Norges Bondelag takker for muligheten til å komme med innspill til Høyres program for den nye stortingsperioden. Nedenfor følger en presentasjon av og argumentasjon for de viktigste forslagene.

For en samla oversikt over våre innspill og kommentarer, se tabellen til slutt i dokumentet.

Programforslagets kapittel om landbruk og mat innledes med å vise til at landbruket skal oppfylle flere mål, og det pekes konkret på trygg mat som er etterspurt av forbrukerne, god beredskap, spredt bosetting, kulturlandskapspleie og lavere utslipp av klimagasser. Norges Bondelag er glad for at det er stor forståelse i Høyre for landbrukets rolle som ivaretaker av og virkemiddel for å oppnå flere og til dels ulike samfunns mål. Det følger av dette at landbrukspolitikken må danne grunnlag for et bredt sett av virkemidler og tiltak for å være effektiv, og at politikkkutformingene blir best ved en god og systematisk samhandling mellom myndigheter og næring.

På linjene 2205 – 2206 står det at Høyre vil: *Styrke eiendomsretten, forenkle plansystemet og gi grunneierne økt innflytelse på forvaltning og bruk av arealer, også i verneverdier, så lenge det ikke går på bekostning av verneverdiene.*

I en tid der krav om å styre og til dels innskrenke grunneiers bruksrett på sin eiendom, spesielt i utmarka, er det godt å se at Høyre står opp for denne retten. For å kunne ha et aktivt næringsliv ikke minst i distriktskommunene, er det helt nødvendig med rammevilkår som gjør det mulig å bevare og utvikle privat næringsvirksomhet med grunnlag i de stedege natur – og arealressursene. I denne sammenheng er det også positivt at Høyre er opptatt av å redusere konfliktene mellom jordbruk og tamreindrift, og at partiet er klar på at dagens rovdyrforlik skal ligge til grunn for forvaltning av rovviltbestandene. Det samme gjelder standpunktet om å beholde odelsretten som en del av norsk lov.

Hovedinnspill til programmet

Klima

Norges Bondelag gir stor honnør til Høyre og regjeringspartnerne for invitten Solberg-regjeringen kom med til landbruket om å inngå en forpliktende klimaavtale mellom jordbruket og staten, og det konstruktive arbeidet som fulgte med å utforme, undertegne og iverksette avtalen.

Vi foreslår at temaet tas inn i programmet, og at det fokuseres på avtalens intensjon om å kutte utslipp, men samtidig unngå kutt i produksjon/verdiskaping:

Nytt kulepunkt etter linje 993:

"Videreføre klimaavtalen mellom jordbruket og staten fram mot 2030, og sikre finansiering av tiltakene i Landbrukets klimaplan og dermed tilrettelegging for at avtalen kan gjennomføres uten at produksjonen nedskaleres."

Dyrevelferd

Dyrevelferd er, så langt vi ser, ikke spesifikt omtalt i programforslaget. Temaet løftes stadig høyere på dagsorden i hele samfunnet og av ulike interessegrupper. Vi foreslår at det omtales i programmet og at en hensiktsmessig formulering er:

Nytt kulepunkt etter linje 990:

«Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.»

Beredskap og nasjonal matsikkerhet

Matsikkerhet gjennom egen matproduksjon vil komme til å bli en stadig viktigere del av landets totale sikkerhet i Norge, som i mange andre land. I programforslaget er det ikke satt et mål om økt sjølforsyning, men matforsyning er omtalt i kapitlet om totalberedskap. Stortinget har vedtatt et mål om 50 % sjølforsyning og det legger klare føringer for matproduksjonen i Norge framover. I den sammenheng er ei aktiv landbruksnæring i hele landet helt sentralt. Vi foreslår at det omtales i programmet og at en hensiktsmessig formulering er (Nytt avsnitt etter linje 353):

«Økt matsikkerhet kommer til å bli en viktigere del av landets totale sikkerhet. Nasjonal kontroll med matproduksjonen gjennom størst mulig produksjon i Norge, er et viktig mål for å bedre matberedskapen. Matproduksjon og en betydelig næringsmiddelindustri bidrar også til aktivitet og bosetting over hele landet, noe som er en sentral del av totalberedskapen.»

Hva vil Bondelaget?

Vi står ved inngangen til en ny tid.

Verden er mer usikker enn på mange tiår. Nå rammer usikkerheten også Norge i større grad enn tidligere. Vi står midt i en tid hvor krig, klimaendringer og uro må legge føringer for

hvordan vi som land skal forvalte fellesskapets ressurser. At vi er en liten og sårbar økonomi gjør konsekvensene større, og valgene vi tar blir viktigere. Nå må vi verne om de grunnleggende verdiene i samfunnet vårt.

I denne nye tida spiller landbruket, og særlig den norske bonden, en avgjørende rolle. Fra Norges Bondelags side vil vi framheve tre forhold som vi mener det er særlig viktig å utvikle og fornye en politikk for i den kommende stortingsperioden.

Styrke landbruket for å styrke landets beredskap

Verdens befolkningsvekst, krig, klimaendringer, naturkatastrofer og andre ekstreme hendelser skaper økt sårbarhet rundt mat og vann. Norge som nasjon må bruke politiske virkemidler for å sikre vår matforsyningssikkerhet.

Et framtidsretta landbruk i hele Norge

Norsk landbrukspolitik har vært en suksess, med et levende og variert landbruk over hele Norge. Men, distriktsjordbruket er under press. Dessuten stiller klimaendringer, klimakrav og krav til dyrevelferd nye og høye krav til forskning og investeringer.

Bonden skal ha sin rettferdige del av verdiskapingen

Makten i matmarkedet er sentrert rundt noen få ledd. Dette øker avstanden mellom de som produserer maten, og de som spiser den, og vil på sikt kunne true tilliten til norsk matproduksjon. Bondens stilling må styrkes, og det må bli en bedre sammenheng mellom butikkenes salgpris og bondens inntekt. En styrking av bondens økonomi vil bidra til bedre dyrevelferd og økt norsk matproduksjon. Dette kommer også forbrukerne til gode.

Innspill til utkast til partiprogrammet

Landbrukspolitikken krever verktøy

Forventningen til at landbruket skal fylle flere samfunnsmessige mål gjør det nødvendig å ha flere og ulike politiske verktøy og virkemidler som tilrettelegger for god måloppnåelse. Slik vi leser programutkastet foreslås det å fjerne eller nedskalere flere av de virkemidlene vi har innenfor landbrukspolitikken i dag, eksempelvis importvernet, eiendomsreguleringene og den samvirkebaserte markedsbalanseringen. Vi vil sterkt advare mot dette fordi det vil svekke landbrukets evne til å oppfylle de mål og forventninger som er satt til næringa fra samfunnet og myndighetene, og medføre at landbruket bygges ned. Hvis landbruket skal videreføres som ei landsdekkende næring, og vi skal oppnå Stortingets ambisjon om økt selvforsyning, er det nødvendig med ei omfattende redskapskasse for å styre og balansere ut måloppnåelsen. Nedenfor har vi kommentarer og endringsforslag til tre steder i programmet som omhandler den landbrukspolitiske verktøykassa:

Linje 977 - 980

Norsk landbruk og matproduksjon påvirkes av en rekke utviklingstrekk i samfunnet. Likevel har mange av virkemidlene og ordningene ligget fast i mange tiår, samtidig som overføringene til jordbruket har økt kraftig - uten at det har bidratt til nevneverdige endringer i lønnsomheten for landbruket. Norsk landbruk ønsker mer

innovasjon og en sterkere satsing på teknologi. Landbrukspolitikken må tilpasses markedet i større grad og kutte mer utslipp for å være bedre rustet for kriser.

I dette punktet foreslår vi at setningen: «*Likevel har mange av virkemidlene og ordningene ligget fast i mange tiår, samtidig som overføringene til jordbruket har økt kraftig - uten at det har bidratt til nevneverdige endringer i lønnsomheten for landbruket.*» byttes ut med:

Overføringene til jordbruket har økt kraftig de siste årene, delvis på grunn av den ekstreme kostnadsveksten og flere krav som også øker kostnadene i landbruket.

Økte overføringer de siste åra må sees i sammenheng med den ekstreme kostnadsveksten og begrensede muligheter til å ta kostnadsveksten ut i høyere matpriser. Vi har heller ikke sett den fulle effekten på lønnsomheten ennå, den kommer fra 2025. Henvisning til den nevnte kostnadsveksten som årsak til økte overføringer er derfor relevant å ta inn her. Politiske krav til dyrevelferd/miljø (som overgang til løsdrift, vannmiljøtiltak for Oslofjorden o.l.) har også økt i omfang, og finansiering av de økte kostnadene dette påfører landbruket krever økte overføringer. Mer av jordbruksavtalen brukes til dette nå enn tidligere. Overføringene brukes også til formål som utvikling og innføring av ny teknologi (eks.: legge til rette for forskning, tilskudd til mobile enheter fra 2025 mm). Overføringene har gitt, og vil gi, mulighet for økt lønnsomhet for yrkesutøverne i jordbruket. Samtidig ivaretas flere målsettinger enn kun inntektsutvikling alt i dag.

Linje 985 – 986

legge til grunn at bonden først og fremst skal være selvstendig næringsdrivende, og gjøre landbruket mindre avhengig av offentlige overføringer ved å legge til rette for flere inntektsmuligheter og økt lønnsomhet.

For svært mange bønder er det ikke et alternativ å spre virksomheten til flere produksjoner eller utvikling av nye næringsgreiner på gården. Tvert om medvirker krav til effektivitet, fag, dyrevelferd, HMS, miljø og andre forhold ved drifta, til at bonden må spesialisere seg og fokusere på kjernevirksomheten. Det hen trenger er *ikke flere, men bedre* inntektsmuligheter - i eksisterende drift.

På generelt nivå det lett å være enig i ambisjonen om å redusere landbrukets avhengighet av offentlige overføringer. Situasjonen er midlertid slik at forhold utenfor jordbruket har gjort dette mer vanskelig over flere år. Både hensynet til Norges internasjonale forpliktelser og kravet om å holde igjen på prisøkningene på mat gjør at handlingsrommet for å øke produktprisen til bonden er blitt redusert. Eksempelvis er de marginale endringene i målprisene som er kommet i de siste års jordbruksoppgjør møtt med kritikk fra flere hold, også fra Høyre.

Vi foreslår å bytte ut teksten i linje 985-986 med: *Bonden er selvstendig næringsdrivende, framover må det legges mer til rette for bedre inntektsmuligheter i markedet og økt lønnsomhet.*

Økte inntektsmuligheter er både et selvstendig mål i jordbruket og et virkemiddel for å nå de andre landbrukspolitiske måla. Vi foreslår derfor at det også tas inn ei konkret formulering om mål for inntektsnivå i jordbruket, etter linje 986. Vårt forslag er:

«øke inntektsmulighetene i jordbruket med sikte på å lukke den gjennomsnittlige inntektsforskjellen til et justert gjennomsnitt av lønn for arbeidstakere fram til 2027.»

Linje 997 - 998

flytte ansvaret av markedsregulering av melk og kjøtt til en uavhengig aktør for å sikre en mer uavhengig markedsregulering og avvikle markedsregulering av egg.

Å produsere mat er langsiktige biologiske prosesser, og nettopp derfor er det vanskelig å gjøre raske tilpasninger av produksjonen etter svingninger i markedet. Norges Bondelag understreker at markedsreguleringen skal bidra til å sikre inntekta til bonden for å oppnå landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig matproduksjon. Virkemidlet er avgjørende for å håndtere bøndenes risiko med å produsere mat fra naturen til et svingende marked. De hyppige endringene i etterspørselen vi har sett for jordbruksvarer de siste årene, tydeliggjør behovet for velfungerende markedsreguleringsordninger. Markedsreguleringen skal bidra til risikoavlastning for primærprodusenten, altså bonden.

Markedsreguleringens formål er å sikre bønder - i hele landet - avsetningsmuligheter og pris. Da er det en logikk i at det er de bondeide samvirkebedriftene som har ansvaret. Dagens system sikrer rask og effektiv tilgang av markedets signaler til markedsregulator. Vi har vanskelig for å se at et organ som er mindre markedsnært kan gjøre jobben like effektivt.

Det er viktig for bonden som har en lang tidshorison fra produksjonen starter til produktet ender opp i sluttmarkedet, at markedsreguleringen kan ta ned risiko og usikkerhet knyttet til pris. Det er også bonden som betaler for markedsreguleringen gjennom omsetningsavgiften. Markedsreguleringens formål er å redusere risiko for primærprodusenten og krever en markedsregulator med både rettigheter og plikter, men det må legges til rette for at dette ikke er konkurransevridende for noen.

Vi foreslår at linjene 997 -998 erstattes med: *Videreføre produsentenes ansvar for markedsbalanseringen der produsentsamvirkene står for markedsbalanseringen. Samvirkenes tildelte markedsregulatorrolle må ikke være konkurransevridende for noen.*

Konkurransen i verdikjeden for mat

Konkurransen i verdikjeden for mat er for dårlig. Det er det stor politisk enighet om. Det er sterk konsentrasjon, vertikal integrasjon og liten åpenhet. Tre kjeder dominerer sisteledet og blir stadig mer integrert i retning bonden med kontroll over distribusjon, deler av produksjonen og stadig mer bruk av egne merkevarer (EMV). Det har vært foreslått mange tiltak for å bedre konkurransesituasjonen, helt fra Steensnæs-utvalgets NOU i 2011, via Hjelmeng-utvalget i 2013, Dagligvaremeldinga i 2020, flere enkeltforslag i Stortinget og regjeringens ti-punktsplan. Noen tiltak er gjennomført, som opprettelse av Lov om god handelsskikk med tilsyn, forby å hindre konkurrenter i å bruke butikklokale, marginstudier og hindre kommunikasjon om priser mellom kjedene. Men det er fortsatt mange tiltak som bør gjennomføres. Norges Bondelag har blant annet foreslått at EMV må merkes og at man bør forby ulik behandling av EMV og leverandørede produkter, pålegge grossister å betjene tredjepart til rimelige og ikke-diskriminerende vilkår, sørge for at rabatter følger varen, mer

åpenhet om prisdannelsen i verdikjeden f.eks. på transport og en revidering av Lov om god handelsskikk der det reguleres strengere hvilke krav aktørene kan stille hverandre i forhandlinger.

Mange av disse forslagene har Høyre selv fremmet allerede, sammen med opposisjonen på Stortinget våren 2022 (les mer [her](#)). Der ba man blant annet om merking av EMV, utrede mulig begrunnelsesplikt ved ulikt påslag for EMV og andre uavhengige merkevarer, vurdere tiltak som bidrar til at matprodusentene får en rettferdig andel av verdiskapinga i verdikjeden for mat og mer åpenhet innenfor grossist- og leverandørleddet i dagligvarehandelen, herunder tilsyn med priskalkyler for distribusjon. Vi foreslår at noen av disse nå tas inn i programteksten:

Linje 1006:

«gjennomføre tiltak for å styrke konkurransen i norsk dagligvare- og matbransje, inkludert en styrking av Konkurransetilsynets mulighet til å følge bransjen, og sikre mer åpenhet i verdikjeden for dagligvarer»

Vårt forslag er å erstatte: "*...inkludert en styrking av Konkurransetilsynets mulighet til å følge bransjen, og sikre mer åpenhet i verdikjeden for dagligvarer.*"

med: *«...inkludert merking av EMV og begrunnelsesplikt ved ulike påslag for EMV og uavhengige merkevarer, mer åpenhet og konkurranse for distribusjon»*

Dette er som nevnt tiltak Høyre allerede har støttet i Stortinget og som kan bidra direkte til å bedre konkurransen i dagligvaremarkedet.

Nedenfor har vi summert opp alle våre konkrete endringsforslag til punktene i programforslaget. De vil, etter vår oppfatning, styrke partiets politikk sett opp mot målene om økt beredskap, landbruk over hele landet og mer rettferdig fordeling i verdikjeden for mat.

Linje	Komiteens forslag	Vårt endringsforslag	Kommentar/argumentasjon
56	være en pådriver for global frihandel og inngåelse av frihandelsavtaler med tredjeland, herunder utviklingsland.	56 -57 Strykkes	Norsk landbruk er lite konkurransedyktig på pris mot importerte produkt og produksjonen er rette mot hjemmemarkedet. Nye avtaler innebærer at landbruket blir ofte brukt som forhandlingskort fordi det er en av få næringer der det fremdeles er toll.

135	arbeide for økt handel mellom Norge og verdens fattige land samt mellom fattige land	Erstatte: "arbeide for økt handel mellom Norge og verdens fattige land..." med " <i>Øke bistanden til landbruksproduksjon for eget konsum i utviklingsland</i> "	Landbruk er ifølge Verdensbanken den mest effektive måten å redusere ekstrem fattigdom på. Rundt 800 millioner mennesker i verden lider av sult. 2/3 av de som opplever usikker mattilgang er småbønder. Bistand til bønder er helt sentralt for å få ned fattigdom og sult. Særlig effektivt er støtte til kvinnelige bønder, som ved like muligheter kunne ha redusert mat-usikkerheten i verden med 45 millioner
353	Matsikkerhet og beredskap	(Nytt avsnitt etter linje 353): <i>«Økt matsikkerhet kommer til å bli en viktigere del av landets totale sikkerhet. Nasjonal kontroll med matproduksjonen gjennom størst mulig produksjon i Norge, er et viktig mål for å bedre matberedskapen. Matproduksjon og en betydelig næringsmiddelindustri bidrar også til aktivitet og bosetting over hele landet, noe som er en sentral del av totalberedskapen.»</i>	Matsikkerhet gjennom egen matproduksjon vil komme til å bli en stadig viktigere del av landets totale sikkerhet i Norge, som i mange andre land. Vi foreslår at det omtales i programmet.
361	Høyre vil: • • (Opplisting av kulepunkt under kapitlet <i>Forberedt når krisen kommer</i>)	Legg til nytt kulepunkt: <i>«at dispensasjoner fra jordvern kan bare gis av nasjonal planmyndighet og til samfunnskritiske formål der det ikke finnes alternativt areal og med høy utnyttelse av arealet»</i>	Beredskapskapitlet bør utvides til å si noe om jordvern og matberedskap. Det nevnes ikke spesifikt noe sted i forslaget.

375	sikre stabil norsk matproduksjon, i samarbeid med produsenter og distributører, og ta initiativ til at det utarbeides en samlet matberedskaps- og forsyningsplan for Norden.	Legge til: «..en samlet matberedskaps- og forsyningsplan for Norden <i>basert på tilstrekkelig produksjon i hvert enkelt land</i> »	Blant de scenariene som er vurdert som mest sannsynlig av DSB er logistikkbrist - selv internt Norge. Da er det risikofylt å basere oss på forsyninger fra Norden. En felles nordisk strategi er fornuftig på utvalgte områder, men må ikke føre til at vi gjør oss mer/like avhengig av import fra våre naboland. Det må i stedet bygges opp økt kapasitet også i Norge
385	øke kommunenes evne til å forebygge ras, flom, skred gjennom bedre regionalt samarbeid, planverk og støtte kartlegging- og kompetansetiltak i kommunene.	"øke kommunenes evne og kapasitet/finansiering til å forebygge flom og skred...."	Arbeidet må følges av økonomiske midler, siden det er konkrete tiltak som må gjennomføres. Kommunene kan effektivisere, men det krever likevel mer penger å gjennomføre slike tiltak. Det må settes av en egen pott til sikring av matjord. .
928	• sikre parallellbehandling i konsesjonsprosesser for mineralutvikling på land for å realisere et reelt hurtigspor som får ned saksbehandlingstida, herunder vurdere tidsfrister og ha mer veiledning av kommunene underveis.	Legge til: « <i>Ivareta og styrke grunneiers posisjon ved utvinning av statens mineraler.</i> »	Mineralutvinning er nevnt mange ganger i programmet. Mineralutvinning er viktig. Samtidig er det i dag bare tre metallgruver i Norge. Det vi ellers har, er rene steinbrudd og grus- og sandtak. Departementene behandler nå forslag til ny minerallov, som skal legge til rette for økt mineralutvinning. Det er viktig at grunneiers interesser, økonomisk og på annen måte, blir tatt bedre hensyn til. Minerallovutvalget hadde dissenser på dette punktet.
955	arbeide for å redusere toll på norsk sjømat, fjerne handelshindre og bedre markedstilgangen.	Suppleres med "...så lenge det ikke går på bekostning av nasjonal matproduksjon og sjølforsyning."	Eksporten av sjømat ivaretas allerede innenfor eksisterende avtaler. Nye forhandlinger vil gå på bekostning av nasjonal matproduksjon og selvforsyning.
977	Norsk landbruk og matproduksjon påvirkes av en rekke utviklingstrekk i samfunnet. Likevel har mange av virkemidlene og ordningene ligget fast i mange tiår, samtidig som overføringene til jordbruket har økt kraftig - uten at det har bidratt til nevneverdige	Setningen: «Likevel har mange av virkemidlene og ordningene ligget fast i mange tiår, samtidig som overføringene til jordbruket har økt kraftig - uten at det har bidratt til nevneverdige endringer i lønnsomheten for landbruket.» byttes ut med:	Økte overføringer de siste åra må sees i sammenheng med den ekstreme kostnadsveksten og begrensede muligheter til å ta kostnadsveksten ut i høyere matpriser. Politiske krav til dyrevelferd/miljø (som overgang til løsdrift, vannmiljøtiltak for Oslofjorden o.l.) har også økt i omfang,

	endringer i lønnsomheten for landbruket.	«Overføringene til jordbruket har økt kraftig de siste årene, delvis på grunn av den ekstreme kostnadsveksten og flere krav som også øker kostnadene i landbruket.»	
981	Norge har høyere matvarepriser og mindre utvalg enn våre naboland, med noen få aktører med stor markedsrett. Høyere vil forbedre konkurransen både i dagligvaremarkedet og i hele matkjeden	"forbedre konkurransen i dagligvaremarkedet og hele verdikjeden" – Konkrete tiltak er omtalt under 1006-1007. Den lista bør utvides. Se kommentar under dette linjenummer	I tiltakene er det bare fokusert på andre ledd i kjeden, og særlig på markedsreguleringa. Det er feil, jfr. omtale over. Det bør heller foreslås konkrete tiltak på sisteleddet, dvs. dagligvarekjedene
990	Nytt kulepunkt: Klimaavtalen	Nytt kulepunkt: "Videreføre klimaavtalen mellom jordbruket og staten fram mot 2030, og sikre finansiering av tiltakene i Landbrukets klimaplan og dermed til rettelgging for at avtalen kan gjennomføres uten at produksjonen nedskaleres."	Jfr. det konstruktive arbeidet som fulgte med å utforme, undertegne og iverksette denne avtalen. Temaet bør tas inn i programmet, og det fokuseres på avtalens intensjon om å kutte utslipp, men samtidig unngå kutt i produksjon/verdiskaping:
998	Nytt kulepunkt: Dyrevelferd	Nytt kulepunkt: «Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.»	Dyrevelferd er, så langt vi ser, ikke spesifikt omtalt i programforslaget. Temaet løftes stadig høyere på dagsorden i hele samfunnet og av ulike interessegrupper. Vi foreslår at det omtales i programmet.
985	legge til grunn at bonden først og fremst skal være selvstendig næringsdrivende, og gjøre landbruket mindre avhengig av offentlige overføringer ved å legge til rette for flere inntektsmuligheter og økt lønnsomhet.	Setningen byttes ut med: «Bonden er selvstendig næringsdrivende, framover må det legges mer til rette for bedre inntektsmuligheter i markedet og økt lønnsomhet.»	Bonden må spesialisere seg og fokusere på kjernevirksomheten. Det hen trenger er ikke flere, men bedre inntektsmuligheter - i eksisterende drift. Lett å være enig generelt i ambisjonen om å redusere avhengighet av offentlige overføringer. Men forhold utenfor jordbruket gjør dette vanskelig. Både Norges internasjonale forpliktelser og kravet om å holde igjen på matprisøkningene, gjør at handlingsrommet for å øke produktprisen er blitt redusert.

986	Ny setning i tillegg: Konkret mål for inntektsnivå	Ny setning: <i>«Inntektsmulighetene i jordbruket økes med sikte på å lukke den gjennomsnittlige inntektsforskjellen til et justert gjennomsnitt av lønn for arbeidstakere fram til 2027.»</i>	En styrking av bondens økonomi vil også bidra til bedre matkvalitet, bedre dyrevelferd og økt norsk matproduksjon. Dette kommer forbrukerne til gode
987	foreta en helhetlig gjennomgang av norsk landbrukspolitikk for å modernisere og forenkle den, herunder reformere jordbruksoppgjøret og integrere det tettere i den øvrige økonomiske politikken.	Stryk siste leddsetning: <i>«..., herunder reformere jordbruksoppgjøret og integrere det tettere i den øvrige økonomiske politikken.»</i>	Jf. som nevnt innledningsvis: Det følger av dette at politikken som næringa omfattes av, må danne grunnlag for et bredt sett av virkemidler og tiltak for å være effektiv, og at <u>politikkutforming blir best ved en god og systematisk samhandling mellom myndigheter og næring.</u> Derfor bør jordbruksoppgjøret beholdes som en egen politisk prosess.
997	flytte ansvaret av markedsregulering av melk og kjøtt til en uavhengig aktør for å sikre en mer uavhengig markedsregulering og avvikle markedsregulering av egg.	Setningen erstattes med: <i>«Videreføre produsentenes ansvar for markedsbalanseringen der produsent-samvirkene står for markedsbalanseringen. Samvirkenes tildelte markedsregulatorrolle må ikke være konkurransevridende for noen.»</i>	Markedsreguleringens formål er å sikre bønder - i hele landet - avsetningsmuligheter og pris. Da er det en logikk i at det er de bondeide samvirkebedriftene som har ansvaret. Dagens system sikrer rask og effektiv tilgang av markedets signaler til markedsregulator. Det er vanskelig å se at et organ som er mindre markedsnært kan gjøre jobben like effektivt.
999	beholde et importvern, men gjennomgå og lette på importvernet for enkelte varer.	Erstatte med: <i>«Sikre et velfungerende importvern og politisk handlingsrom for å ivareta norsk matproduksjon i bilaterale og multilaterale forhandlinger»</i>	Norsk landbruk er lite konkurransedyktig på pris mot importerte produkter og produksjonen er rettet mot hjemmemarkedet. Selv mindre lettelser vil ha store utslag.
1000	Opprettholde reindriften som en økonomisk og miljømessig bærekraftig næringsvei, og arbeide for å redusere beitekonflikter.	Supplere «...samtidig som grunneierhensyn ivaretas.»	Beitekonflikter har flere sider og i arbeidet med å redusere konfliktene må grunneierrettigheter ivaretas bedre enn det som har vært gjort hittil.
1002	fjerne boplikten, men opprettholde driveplikten.	Styrke punktet, dvs. ikke foreslå disse endringene i lovverket	Boplikten hindrer at landbrukseiendommer står tomme eller blir hytter, og fremmer omsetning av landbrukseiendommer. De som arver en landbrukseiendom over bopliktgrensa – altså en etter

			norske forhold relativt stor eiendom – må ta stilling til om de skal bosette seg der eller selge. Boplikten er derfor et viktig virkemiddel, også for å oppnå det som er Høyres mål med landbruket. Boplikten er etter vår erfaring samtidig det viktigste virkemiddelet for å få fraflyttede landbrukseiendommer ut i markedet.
1003	endre odelsloven til kun å gjelde for etterkommere etter nåværende eiere.	Enten ta punktet bort eller endre det til « <i>oppretholde odelsretten</i> ».	I dag har (med visse unntak) alle som er etterkommer etter en tidligere eier med odelsrett. Det betyr at også eiers søsken, og i noen tilfeller onkler/tanter eller grandonkler/-tanter, kan ha odelsrett. De står imidlertid bak eiers barn og barnebarn i odelsrekka, og de har heller ikke åsetesrett, dvs. at de ikke kan overta til lavere takst. Det kan være vanskeligere for yngre søsken å få sjansen til å ta over, dersom eldre søsken da vet at de mister odelsretten sin for godt, til og med om det går galt, og eiendommen havner på tvangsauksjon.
1006	gjennomføre tiltak for å styrke konkurransen i norsk dagligvare- og matbransje, inkludert en styrking av Konkurransetilsynets mulighet til å følge bransjen, og sikre mer åpenhet i verdikjeden for dagligvarer.	erstatte "inkludert en styrking av Konkurransetilsynet...." med « <i>inkludert merking av EMV og begrunnelsesplikt ved ulike påslag for EMV og uavhengige merkevarer, mer åpenhet og konkurranse for distribusjon</i> »	Dette er tiltak som Høyre allerede har støttet i Stortinget og som kan bidra til å bedre konkurransen i dagligvaremarkedet.
1020	<ul style="list-style-type: none"> • tillate skog omsatt på en måte som kan fremme aktiv forvaltning og aktivt eierskap, uten konsesjonskrav eller prisreguleringer. • øke det private og lokale eierskap til norske skogressurser for å få bedre forvaltning 	Endre til: tillate skog omsatt på en måte som kan fremme aktiv forvaltning og aktivt eierskap, <i>innenfor rammen av et konsesjonsregelverk som sikrer nasjonalt og lokalt eierskap</i>	Det ligger en viss selvmotsigelse i de to punktene. Det offentlige kan gjerne selge seg ned i skog, men dersom man skal øke det lokale og endatil nasjonale eierskapet, må det finnes en styringsmekanisme som konsesjonsloven. Ellers vil før eller seinere skogressursene bli kjøpt av dem som har størst betalingsvilje, uavhengig av om de er norske eller utenlandske.
1229	gjennomføre en kraftinnsats for en renere og rikere	endre til: "Oslofjord. Blant annet <i>fortsette arbeidet</i>	Det gjøres omfattende tiltak for å redusere avrenninger fra landbruket, bla tilrettelegging

	Oslofjord, blant annet stille strengere krav til nitrogenrensing og avrenning fra landbruket, og regulering av fiskeriaktivitet	<i>med å redusere avrenning fra landbruket,...."</i>	over jordbruksavtalen. Disse tiltakene må likevel balanseres med hensynet til matproduksjon og målet om økt selvforsyning.
1230	Nytt kulepunkt: På lag med naturen	Nytt kulepunkt: <i>«Ha strenge regler for motorferdsel i utmark, og samtidig sikre utmarksnæringenes behov for nødvendig motorferdsel»,</i>	Det blir stadig større press på å ta i bruk utmark til flere formål, herunder annen motorferdsel enn nyttekjøring i forbindelse med næring. Det sentrale sett fra vårt ståsted er å ivareta grunneiers rett og muligheter til å hente inntekter fra bruk av eiendommen
1452	Kapittel om bioteknologi	Forslag til tillegg: <i>«Høyre vil vektlegge åpenhet og tillit i framtidig regulering av genteknologi. Tillit til norsk produksjon må veie tyngst. Norge skal følge EU der vi må, og beholde retten til å gjøre egne vurderinger basert på føre var-prinsippet, bærekraft, samfunnsnytte og etikk.»</i>	Punktet bør utvides til å si noe mer om etikk og føre-var teknologier og generelt om bruk av teknologien, ikke bare knyttet til medisinsk behandling for mennesker

Avslutning

En styrket selvforsyning krever en tydelig plan, der Norge tar et større ansvar for egen matproduksjon. Ved å ta hele landet i bruk, utnytter vi ikke bare ressursene våre bedre, men vi styrker også vår nasjonale beredskap.

Historien om norsk matproduksjon er en fortelling om å spille på lag med naturen i kombinasjon med teknologiske endringer som har medført betydelig omstilling. Den norske bonden har vist en stor evne til å effektivisere og øke produktiviteten. En framtidig norsk matproduksjon forutsetter at bonden har mulighet til å investere i framtidsrettede løsninger.

I 2025 skal våre folkevalgte ta nye og store valg om framtida for norsk landbruk, og det norske folk skal velge nye tillitsvalgte for neste stortingsperiode.

Utfordringene er mange, men det er også mulighetene. Nye tider krever mer av bonden og mer av landbrukspolitikken.

Valgene vi tar i dag blir avgjørende for om vi lykkes.

Lykke til med det videre programarbeidet!

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sigrun Pettersborg